

РОЗДІЛ 3. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВИ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМАFACTORS OF INFLUENCE ON THE FORMATION OF THE CULTURE
OF THE LANGUAGE OF SERVICEMEN AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

В статті обґрунтовано представлена необхідність застосування процесів підвищення культури мови військовослужбовців, як ефективного засобу під час теоретично-практичної підготовки війна Збройних Сил України, оснащення його новітніми знаннями щодо комунікативних процесів, які мають важливе значення для вдосконалення процесу оборони державних кордонів та збереження територіальної цілісності України, а також більш ефективного процесу налагодження стратегії і тактики бойових дій в сучасних умовах, впливу на розв'язання та припинення військових конфліктів сьогодення. Приклади педагогічного впливу на військовослужбовця, застосування новітніх підходів та методів у формуванні мовної культури військовиків мають велике значення щодо подальшого їхнього впровадження у навчально-виховний процес з військовими і розглядаються у контексті їхньої навчально-дидактичної апробації, а тому несуть у собі вартісне практичне застосування. В дослідженні запропоновано ряд новітніх прикладів та підходів у формуванні мовної культури військовослужбовців, підвищення її ролі у розвитку загальної культури сучасного воїна. Наведено ряд новаторських підходів у використанні мовно-комунікативної сфери у навчанні військовиків. Поряд із відомими прийомами розвитку мовної культури воїнів наводяться й нові, що отримали адаптацію у навчально-виховній роботі офіцерів та військових педагогів і сприятимуть подальшому збагаченню основ військової дидактики.

Мета дослідження – активізувати увагу на застосуванні інноваційних підходів до процесу розвитку мовної культури військовослужбовців, як одного з дієвих засобів у навчанні та вихованні сучасного воїна Збройних Сил України. Роз'яснити та деталізувати доцільність використання практичних прийомів та методів розвитку й збагачення вербальної культури спілкування військовослужбовців для більш ефективного засвоєння знань, умінь та навичок під час навчання та практичного виконання бойових завдань. Дослідження охоплює ряд прикладів у новітніх педагогічних підходах щодо розвитку культури мови військовослужбовців, які набули широкого застосування у викладанні військових дисциплін. В статті висвітлюються аспекти сприяння розвитку та вдосконалення мовної культури військовиків крізь призму розвитку їхньої уваги, творчості, уваги, критичного мислення та аналітичного сприйняття дійсності.

Ключові слова: культура мови, навчальний процес, сучасний воїн, показ, приклад,

відтворення, демонстрація, наочність, вербальна комунікація.

The article substantiates the need to use the processes of improving the culture of language of servicemen as an effective tool in theoretical and practical training of soldiers of the Armed Forces of Ukraine, equipping him with the latest knowledge of communication processes that are important for improving the defense of state borders and Ukraine's territorial integrity as well as a more effective process of establishing the strategy and tactics of hostilities in modern conditions, influencing the resolution and cessation of today's military conflicts. Examples of pedagogical influence on servicemen, applying of the latest approaches and methods in forming the language culture of servicemen have a great importance for their further introduction into the educational process with the military and are considered in the context of their educational and didactic approbation, and therefore have a valuable practical application. The research offers a number of new examples and approaches in the formation of language culture of servicemen, increasing its role in the development of general culture of modern warriors. A number of innovative approaches are presented in the use of language and communicative sphere in teaching. Along with the well-known methods of developing the language culture of soldiers, there are new ones that have been adapted in the educational work of officers and military educators and will further enrich the foundations of military didactics.

The purpose of our research is to intensify attention on the application of innovative approaches to the process of developing the language culture of servicemen, as one of the effective tools in the training and education of modern soldiers of the Armed Forces of Ukraine. Explain and detail the feasibility of using practical techniques and methods to develop and enrich the verbal culture of communication of servicemen for more effective acquisition of knowledge, skills and abilities during training and practical implementation of combat missions. The research covers a number of examples in the latest pedagogical approaches to the development of language culture of servicemen, which have become widely used in the teaching of military disciplines. The article highlights the aspects of promoting the development and improvement of language culture of servicemen through the prism of the development of their imagination, creativity, attention, critical thinking and analytical perception of reality.

Key words: language culture, educational process, modern warrior, display, example, reproduction, demonstration, visibility, verbal communication.

УДК 377:8:011

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/53.2.15>

Лашта Р.Б.,

ст. викладач кафедри морально-психологічного забезпечення діяльності військ Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Берега Р.П.,

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри морально-психологічного забезпечення діяльності військ Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Тицький І.А.,

заступник начальника кафедри морально-психологічного забезпечення діяльності військ Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Лашта О.О.,

науковий співробітник науково-дослідної лабораторії (проблем інформаційно-психологічного протидорства) Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Постановка проблеми. Пошук, вдосконалення та впровадження у військово-педагогічну практику нових сучасних форм, методів та принципів навчання сьогодні важко уявити без такого дієвого засобу, яким є культура мови військовослужбовця. Нехтування або ж зневажливе ставлення до мовної культури сучасного військовослужбовця, застосування ним недостатнього мовного рівня у процесі вербально-комунікативних функцій під час участі у навчально-виховних заходах та виконання службового обов'язку призводить до суттєвого збіднення як ефективності самого навчально-виховного процесу з військовослужбовцями, так і применшує саму особистість воїна ЗСУ, що несумісне із сучасними тенденціями, які склалися в процесі невідступного руху українського війська до стандартів НАТО. Запропоновані нами до розгляду підходи та методи щодо розвитку культури мовлення військовослужбовців та вдосконалення їхньої вербально-комунікативної спроможності є тільки частиною із переліку тих, які можуть бути впроваджені у процес вивчення деяких військових дисциплін у закладах вищої освіти Міністерства оборони України. Багаторічний досвід роботи у цих закладах переконливо показує, що процес вдосконалення та розвитку культури мови військовослужбовців у значній мірі, особливо, в епоху яскравого розвитку і удосконалення навчального програмування та науково-технічних комунікацій все ширше входить у науково-педагогічний простір. А тому проблема застосування в більш удосконаленому вигляді засобів, підходів та методів розвитку й удосконалення культури мови військовослужбовців, як і впровадження нових форм у цьому процесі є реальною необхідністю, продиктованою нагальною вимогою часу і постає перед сучасним офіцером та військовим педагогом, як потреба пошуку все нових підходів, зокрема, й у дидактиці військової педагогіки.

Аналіз досліджень. На сучасному етапі розвитку дидактики викладання військових дисциплін вченими, дослідниками та педагогами-практиками було запропоновано чимало досліджень, праць, розробок та методичних рекомендацій, метою яких стало намагання якомога повніше описати засоби, прийоми та методи підвищення культури мови, як педагогічної проблеми. Зазначимо, що в науковому просторі тема культури мови, красномовства, мистецтва риторики, ораторства не є новою. Так, у вітчизняній педагогічній науці її широко розвивали так відомі українські вчені, як Г. Сагач[19], В. Нищета [14], Н. Голубчик, О. Кучерук, О. Горошкіна[6]. Мистецтво публічного виступу знайшло свого гідного розвитку в працях Р. Кацавець [10], Б. Ковальова [12], С. Коваленкова [11], Р. Кушнір [13], А. Овчіннікової [15], О. Олійник [16], Ділова культура мовлення отримала гідне висвітлення у працях М. Пантелюк, І. Маруніч,

І. Гайдаєнко [18]. Питання розвитку культури мовлення шляхом театралізації українських народних свят та обрядів висвітлював Р. Береза [1]. Арозвитком ідіоматичного багатства української мови займався Т. Береза [2].

Неоціненний внесок у дослідження мистецтва виступу зробили й такі зарубіжні вчені, як І. Томан [20], В. Гавел [5], К. Флемінг [21], Д. Роум [8], Дж. Борг [9]. А дослідження у царині військової риторики знайшли яскраве висвітлення у працях таких відомих вітчизняних вчених, дослідників та педагогів як О. Шелюх, О. Адріянова, З. Василько [4], К. Панасюк [17].

Ми ж пропонуємо розгляд цілого спектру факторів, чинників, методів та засобів розвитку та підвищення культури мови військовослужбовців, які є недостатньо описаними у теорії та методології, зокрема, військової педагогіки, а тому, вважаємо, що наше дослідження слугуватиме подальшому удосконаленню процесу вивчення військових дисциплін.

Мета статті – розглянути різновиди і прийоми практичного застосування педагогічних підходів та методів у процесі розвитку та вдосконалення культури мови, вербальної комунікації військовослужбовців, наголосити на ефективності збудження мотивації в опануванні військовиками основ збагачення мови та створення простору для зацікавлення, пізнання та ефективного засвоєння ними новітніх засобів вербальної комунікації. У дослідженні наведено ряд напрямів у розвитку та вдосконаленні мовної культури військовослужбовців з описом їхнього змісту та методики їх застосування у навчально-виховному процесі. Запропоновано розгляд засобів і різновидів військово-педагогічної майстерності, як критерію зацікавлення суб'єктів навчання мовно-культурною проблематикою та формування у військовослужбовців міцних знань та опанування ними ефективних навичок у своїй професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Процес налагодження і підвищення культури мови серед військовослужбовців неможливо уявити без врахування дії певних факторів на нього.

Відомо, що саме поняття **фактор** походить від латинського **factor**, що у перекладі означає – той, що діє, робить або чинить. Звідси сам фактор виступає синонімом до поняття **чинник**, як передумови рушійної сили певного процесу або явища. [3, с. 1526].

Відомий сучасний український педагог С. Гончаренко розглядав систему педагогічних факторів як таких, що є здатними впливати на будь-яке навчально-виховне питання, передусім, як «детермінант, який лежить в основі кореляції» між певними явищами в навчанні та вихованні, які можна порівнювати, вимірювати, аналізувати та співставляти між собою з метою досягнення відповідей на

правильність застосування педагогом дій у роботі з учнем або вихованцем. [7,с.343].

Тож, зрозуміло, що будь-які намагання підвищити рівень культури мови без врахування системи факторів, які безпосередньо впливають на цей процес є справою безперспективною.

Зважаючи на це, у ході нашого дослідження ми виділили вісім найбільш важливих, на нашу думку факторів, які мають безпосередній вплив на стан досліджуваної нами проблеми.

Першим із них назвемо саме той, який, за нашими спостереженнями, є найбільш поширеним у військовому середовищі – фактор утруднення військовослужбовцем грамотно формулювати речення у процесі вербального спілкування.

Покручі, неточності, спотворення і викривлення, передусім, лексичних конструкцій мовлення привносять в культуру мови відчутний дисбаланс. Адже, погодьмося, що слухати, сприймати і усвідомлювати сенс мовлення, який не може бути викладений мовцем згідно із засадничими основами мови є справою непривабливою та, почасти, й важкою для сприйняття. Військовослужбовець, позбавлений основ грамотності у своєму мовленні, завжди виглядатиме для співрозмовника, зрештою, як і для усієї аудиторії слухачів – особою, наділеною низьким рівнем загальної культури.

Причинами наявності цього фактору у загальній мовленнєвій культурі військовослужбовців, на наш погляд є:

- малоосвіченість, набута в процесі сімейного виховання та під час навчання в закладах освіти;

- нехтування мовною недосконалістю, як ознакою відсутності або ж слаборозвинутої наявності потреби у власному мовленнєвому самовдосконаленні;

- відсутність зауважень, критики, інших мовно-корегуючих чинників від середовища співрозмовників (товариші, друзі тощо), в якому щодня перебуває та комунікує військовослужбовець.

Шляхи виправлення:

- мотивація та власне бажання військовослужбовця щодо виправлення недоліків особистісної мовної грамотності;

- самоосвіта військовослужбовця з підвищення мовної грамотності;

- самовдосконалення військовика з основ мовної грамотності.

Другим фактором, який відчутно впливає на стан мовної культури військовослужбовця є доволі поширене явище, яке полягає у недостатній насиченості його мови словниковим запасом, палітрою виразових засобів мови, що призводить до непривабливого явища – мовленнєвої убогості й виразової скупості військовика.

Серед причин, які спонукають до наявності цього фактора можемо назвати:

- недостатня начитаність військовослужбовця та його небажання розвивати власний словесний запас засобами друкованого слова та різноманітних видів мистецтва, як то театр, тематичні радіопередачі з розвитку культури мови, слухання мовознавчих лекцій, дискусій тощо;

- небажання військовослужбовця збагачувати свій мовний арсенал у формі активного спілкування із товаришами з розвинутою мовною культурою;

- відсутність мовного ідеалу в процесі самовиховання та культурного самовдосконалення;

Шляхи виправлення:

- читання книг;

- самозалучення до мовно-розвиваючих видів літератури і мистецтва;

- розширення кола спілкування, залучення до нього носіїв розвинутої мовленнєвої культури.

Третій фактор, в якому міститься чимала перепона на шляху до розвитку належної культури мовлення військовослужбовця є повсякденне вживання ним слів не літературного походження та недоладно-навмисне застосування їх у власному мовленні під час спілкування, а також слів іншомовного походження, сленгу або мовно-словесних конструкцій, позбавлених природно-мовного походження. Насичення мови військовослужбовця таким неприйнятним словорядом не тільки не здатне сприяти розвитку його мовленнєвої культури, а й вельми серйозно стоїть на заваді цьому процесові.

До найважливіших причин виникнення цієї проблеми ми відносимо:

- бездумне слідування та сліпе копіювання військовослужбовцем мовної стилістики, присутньої у спілкуванні і притаманної так званій «дворовій мовній культурі». Адже, намагаючись бути рівним серед рівних, військовослужбовець мимоволі змушений вносити у свою мову цілий ряд «слівець» та «виразів», якими спілкується його найближче оточення. В іншому ж випадку військовослужбовець, який наважується протиставити себе побутуючим і негласно утвердженим мовним традиціям, що склалися у військовому товаристві, може стати причиною виклику супроти себе з боку товаришів таких ганебних явищ, як насмішка, кепкування, цькування та булінг. Щоби протистояти цим можливим і неприйнятним для міжособистісних стосунків явищам, військовослужбовцеві, одержимому метою підвищення власної культури мови, слід набратися неабиякої сили, волі та наполегливості, щоби стати спроможним перебороти усі ці непрості труднощі та випробування, через які йому доведеться пройти, якщо так складатимуться обставини.

Причинами, які породжують дане явище у мовному середовищі військовослужбовців, на нашу думку, можуть бути:

–нехтування справжніми зразками літературної мови, гідної для наслідування;

–невиправдане захоплення мовними виразами та мовленнєвими зворотами іншомовного походження, які не є значущими у контексті повсякденного спілкування;

–невпинне бажання військовослужбовця не вирізняться під час спілкування з іншими своєю власною мовною стилістикою.

Шляхи виправлення:

– пошук справжніх зразків багатї та образної літературної мови;

–вивчення вітчизняної та зарубіжної літератури методом читання книг;

–дотримання бажання підвестися у власній мовній культурі над мовно-збідненим оточенням примітивних носіїв мови.

Четвертий фактор, в якому, на наше тверде переконання, криється проблема розвитку культури мови для військовослужбовця є його обмеженість у щоденному діалогічному спілкуванні. Адже не є секретом, що однією із форм жвавого розвитку мови будь-якої людини є саме діалог. Бо ж саме під час діалогічного спілкування людина вчиться логічно висловлювати свої думки, аргументувати кожен із наведених нею фактів, доказів, переконань, вчиться усно резюмувати усе сказане у підведенні лаконічного, стислого і ємного за змістом висновку.

Тож, навички висловлюватися, підтримувати діалог, донести мовою свою власну думку, процитувати чи передати зміст та сенс думки іншого мовця є найвищим рівнем мовленнєвої культури, до якої слід прагнути кожному військовослужбовцю.

До причин відсутності у військовослужбовців таких навичок ми відносимо:

–брак мовно-розвинутих співрозмовників у військовому середовищі;

–слаба розвинутість етичної складової мовної культури серед військовослужбовців;

–не зовсім яскраво виражене бажання самих військовослужбовців удосконалювати власну мовну культуру, зокрема, й культуру мови під час міжособистісного спілкування.

Шляхи виправлення:

–навчання мистецтва ведення діалогу на прикладах відомих дипломатів, ведучих телепрограм;

–виховання у собі навичок та умінь слухати і бути почутим;

–прагнення щоденного спілкування з колом прихильників толерантного спілкування.

П'ятим фактором, який, за нашими спостереженнями, можливо, найсуттєвіше впливає на стан розвитку культури мови військовослужбовця є його небажання, уникання або присутність відвертого страху перед монологічним мовленням.

У цьому випадку мусимо визнати, що саме опанування монологічним мовленням, яке б за всіма вимогами цього різновиду мовлення мало би бути наділеним грамотною, розвинутою і барвистою мовою, могло б стати для військовослужбовця правдивою запорукою піднесення його особи до рівня справжнього оратора.

Втім, нам можуть заперечити, мовляв, такі феномени справжнього мовного мистецтва для військового середовища у наш час є справжньою рідкістю. Аж ні. Бо серед військових не так вже й рідко можемо зустріти правдиво цікавих мовців, що заслуговує на гідну увагу та захоплення.

Відомо, що мовець у побудові монологу здатний повернути до себе увагу інших. Адже його із зацікавленням вже з перших слів починає слухати аудиторія. Завдяки рафінованості та вишуканості мовно-словесного арсеналу, яким такий військовослужбовець наважиться послуговуватися, він зможе повернути до себе увагу слухачів. Водночас, коли йому вдасться наситити свій виступ багатою мовною лексикою, його мовна культура постане для інших прикладом для мовного наслідування. Слід мати на увазі, що зважений у мовно-культурному аспекті монолог завжди є ознакою таких яскравих якостей військовослужбовця, як інтелект, відчуття змісту і форми промови, логіки викладу матеріалу, що слугує його вмінню психологічно управляти слухачською аудиторією.

До чинників, які спонукають військовослужбовця опанувати мистецтвом монологу ми відносимо:

–психологічна розкутість мовця перед слухачською аудиторією;

–наявність навичок відкритого спілкування;

–оперування мовцем засобами та прийомами, які відносяться до техніки публічного мовлення.

Шляхи досягнення і розвитку монологічного мовлення:

– вивчення прийомів і засобів публічних виступів на прикладах відомих ораторів;

–засвоєння законів театральномовного самовиразу;

–невідступне самовдосконалення монологічного мовлення за допомогою спеціальних вправ та мовних тренінгів.

Не меншої ваги у процесі розвитку культури мовлення військовослужбовців відіграє присутність таких факторів, як наявність логічних обґрунтувань, об'ємність суджень та вміння мовцем формулювати висновки з усього сказаного.

Зважаючи на це, **шостим фактором** впливу на розвиток культури мови військовослужбовця, на наш погляд, є, почасти, відсутність у мові військовиків достатньої логіки обґрунтувань, тверджень та умовиводів, що, зазвичай, негативно віддзеркалює увесь мовний арсенал, яким володіє військовик. Адже незаперечним є той факт, що, коли мова

в устах її носія, позбавлена послідовності викладу перед слухачами (слухачем) певних даних, фактажу та аргументів, а речення у ній, за своїм змістовним наповненням нагадують певну строкату і роз'єднану конструкцію, то сприйняття такої вербальної інформації в устах мовця перетворюється на еклектичний хаос слів, думок і суджень, що надзвичайно утруднює передачу суб'єктом спілкувального процесу будь-якої інформації та змісту.

Подібне можемо віднести й до відстоювання мовцем своїх поглядів, тверджень та переконань на певну проблему, яку він доносить або передає у своєму мовному потоці. Саме стрійна логіка побудови усіх цих складових стає незаперечною умовою, ґрунтом і цементуючою основою, без присутності яких наявним буде, хіба-що, словесно-смысловий каламбур та змістовна фрагментарність мовно-смыслового змісту.

До причин, які спонукають наявність цього фактора в мовній культурі військовослужбовців ми відносимо, передусім, такі чинники:

- зневажання процесом розвитку логічного мислення, як одного із домінуючих у мисленневих процесах людини;

- відсутність вдосконалення викладу вербального тексту у формі ораторського самовиразу;

- небажання військовослужбовця відповідально ставитися до процесів самовдосконалення власної культури усного викладу матеріалу як у повсякденному спілкуванні, так і під час навчальних, тренувальних, практичних, семінарських занять та у процесі мовної самопідготовки.

Шляхи удосконалення і розвитку:

- освоєння військовослужбовцем текстів, які відзначаються підкресленою логікою викладу матеріалу;

- аудіальне сприйняття публічних виступів найбільш відомих промовців;

- самостійні мовні тренування на предмет розвитку логіки мовлення.

Попри те, як би ми детально не застановлялися на найважливіших факторах, які впливають на розвиток мовної культури військовослужбовця, нам не уникнути й такого, на якому ми наголошуємо окремої якій, на нашу думку, є одним із найважливіших. Це **сьомий фактор**, який можна сформулювати, як явище недостатньо розвинутої техніки мовлення, що, на превеликий жаль, має місце у мовній культурі багатьох військовиків.

Тут мусимо мати на увазі, що саме явище техніки мовлення у мовній культурі будь-якої людини займає особливе місце, передусім, з огляду на те, що її (мовленнєвої техніки) присутність у мові будь-якого мовця є ознакою справжнього мовного мистецтва мовця чи вже сформованого оратора.

У цьому зв'язку зауважимо, що мовна техніка людини може базуватися на двох похідних. Першою з яких є вроджені здібності до технічної

оздоби власної мовленнєвої культури. До неї ми відносимо поставлене від природи дихання, чітку дикцію, відчуття мовленнєвих фраз, широкий діапазон голосу та його тембральне забарвлення тощо. Другою похідною є набута мовцем мовна техніка, яку він розвинув і продовжує удосконалювати впродовж усього свого життя методом застосування різних мовних вправ, що сприяють розвитку дихання, вдосконалення або ж виправлення дикції, відпрацювання мовного фразування, засвоєння прийомів щодо логіки наголосів та іншого.

Беручи до уваги, що носіїв мовної культури із першої, зазначеної нами похідної, ми зустрічаємо вкрай рідко, позаяк, до них відносимо осіб, наділених справжнім вродженим ораторським талантом, яких серед людей не може бути безмірно багато, то представники мовної культури, яких ми віднесли до другої групи, при бажанні вдосконалювати свою мовну культуру, повинні, передусім, бути вмотивованими до засвоєння цього процесу шляхом набуття все нових навичок у розвитку власної мови.

Якщо ж додати, що до самого змісту мовленнєвої техніки ми відносимо такі важливі складові цього явища, як мовленнєве дихання, дикція, артикуляція, темп мовлення, тембральне нюансування мовлення, володіння звуковою амплітудою мовлення, вміння володіти смисловим навантаженням пауз під час мовлення тощо, то стає зрозумілим, що культура мови військовослужбовця у сенсі розвитку ним власної мовленнєвої техніки є нічим іншим, як прагненням досягнути правдиве мистецтво риторства, оволодіти і опанувати секретами якого є справою доволі непростою.

До чинників, які збіднюють мовленнєву техніку військовослужбовців ми відносимо:

- ігнорування технічними правилами під час щоденного спілкування;

- вроджені вади, які суттєво впливають на окремі складові техніки мовлення;

- відсутність бажання та мотивації, як психологічного чинника щодо самовдосконалення військовослужбовцем власної техніки мовлення;

- відсутність лояльної критики щодо поліпшення мовної техніки з боку рідних та близьких, товаришів, а також з боку офіцерів, військових педагогів, виховників та безпосередніх командирів.

Шляхи удосконалення і розвитку:

- мовно-технічне самовдосконалення військовослужбовця на прикладі визнаних носіїв мовної техніки;

- заняття спеціальними вправами та мовними тренінгами під наглядом спеціаліста;

- спілкування з носіями сценічно-мовного мистецтва (драматичними акторами, дикторами, ведучими).

І наостанок, до найважливіших, визначених факторів впливу на культуру мовлення

військовослужбовців, ми називаємо **восьмий** з усіх вже перелічених нами факторів. Це фактор недосконалої чи нечіткої дикції.

В описі цього фактора маємо підкреслити, що дикція, як мовленнєве явище є не тільки основою мовленнєвої техніки людини, а й виступає її найважливішою складовою і може бути віднесена до мовної візитки військовослужбовця.

Свідомо відкидаючи проблему із вродженими вадами дикції, на які суттєво вплинути у дорослому віці, як відомо, є справою непростою, ми хочемо детальніше зупинитися на тих випадках, коли військовослужбовцем безоглядно ігноруються вимоги щодо неналежної дикційної подачі ним мовного тексту.

Першопричиною такого явища, за нашими спостереженнями, можуть виступати такі чинники, як бажання військовослужбовця позиціонувати себе не інакше, як оригіналом в колі співрозмовників. З цією метою він, на угоду невибагливому товариству, свідомо вправляється над спотворенням певних дикційних вимог в окремих словах своєї мови. Дотичним до цього є і поведінкове бажання військовика слідувати та копіювати викривлену орфоєпію, яка має місце в мовній лексиці окремих його товаришів. Іноді дикційні покручі є свідомим бажанням військовослужбовця навмисного копіювання з метою саркастичних насмішок та пародіювання когось зі свого оточення. Так чи інакше, але мусимо визнати, що подібні дії, які іноді мають місце у мовленнєвій культурі військовослужбовця не додають йому опінії повноцінного і різностороннього розвинутого члена військового колективу, перетворюючи його щоразу у своєрідного «мовного блазня», для якого усталені мовні засоби постають не інакше, як знаряддя своєрідного мовного булінгу над іншими.

До першопричин такого непривабливого явища у мовній культурі окремих військовослужбовців ми відносимо:

- брак загальної культури військовослужбовця;
- агресивна психологічна схильність військовика виражена у мовному сарказмі щодо інших;
- прогалини у вихованні.

Шляхи усунення та виправлення даної проблеми:

- опір оточуючого середовища до мовної агресії військовослужбовця;
- посилення роз'яснювальної, виховної та профілактичної роботи з боку офіцерів, військових педагогів та психологів;
- здійснення поглибленого виховного впливу на оточуюче середовище військовослужбовця.

Поряд із цими факторами, що мають безпосередній вплив на становлення та розвиток культури мови військовослужбовця, ми хочемо навести ще кілька чинників, без яких сам процес формування

культури мовлення військовиків виглядатиме недовершеним.

Перший із них – це необхідність обізнаності військовослужбовця з завданнями та правилами спілкування. У цій вимозі ми вбачаємо осмислення військовиком змісту, сенсу і потреби, які він вкладає, вступаючи у сам процес вербального спілкування. Адже без цього сам процес спілкування може вже із перших фраз перетворитися у словесний хаос без смислового наповнення.

Також, вступаючи в процес спілкування, військовослужбовець повинен усвідомлювати формат умов, в яких цей процес буде відбуватися. Адже є зрозумілим, що спілкування в умовах, скажімо, тренувальних або полігонних навчань, зазвичай, вимагає коротких за формою лексичних побудов, як то вигуки, оклики, однорядні ствердження та запитання. А в противагу цьому завжди виступатиме довільне, не сковане жодними додатковими обставинами спілкування, яке, звісно, повинно будуватися на усіх вже означених нами вище принципах і засадах мовленнєвої культури військовослужбовця.

Другим чинником, на який слід звертати особливу увагу під час підготовки до публічного виступу військовослужбовця є планування ним викладу думки у промові. Тут, передусім, постає володіння мовцем мистецтвом композиції промови та логікою вербального викладу самого змісту промови. Такі складові цього чинника, як вміння мовця зосередити увагу слухачької аудиторії на найважливіших питаннях та частинах промови, здатність сконцентрувати ним логічні наголоси, що мають місце в тексті, на найактуальніших проблемах, фактах, цифрах або ж володіння мовцем прийнятною для аудиторії звуковою та тембральною подачею матеріалу – усе це в відчутній мірі сприятиме розвитку та утвердженню культури мовлення військовослужбовця.

Третім чинником у наших припущеннях невідмінно мусить бути палітра виразових засобів, які вкладає у своє мовлення військовослужбовець. Спираючись на те, що українська мова належить до найрозвинутіших мов світу, мовець повинен послуговуватися нею, як справжнім інструментом комунікації, привабливістю якого є незлічена добірка порівнянь, метафор, образних символів, ідіом, а також глибинні зразки народної мудрості, присутні у безлічі дотепних приказок, переказів, прислів'ях тощо.

Четвертим чинником виступає забезпечення зворотного зв'язку під час мовлення. Явище, якого слід досягати мовцеві не тільки під час діалогічного, групового спілкування чи під час публічного виступу, а й у повсякденному мовному контакті. І під час виконання військовиком своїх безпосередніх службових обов'язків, і під час його перебування в колі рідних та близьких, рівно ж, як і в часі

його знаходження в громадських місцях. Адже, на наше переконання, саме зворотний зв'язок при будь-якому форматі спілкування завжди виступає підтвердженням якості і рівня мовної культури військовослужбовця і може цілком повно перетворитися на свідчення якості і ефективності його мовних можливостей.

Тож, як бачимо, фактори впливу на становлення та розвиток мовленнєвої культури військовослужбовця є явищем синтетичним і поліфункціональним. Без нього, рівно ж, як і без цілого ряду інших допоміжних чинників, уявити всебічний процес мовно-культурної еволюції та прогресії військовослужбовця неможливо. І лише завдяки зваженому і комплексному підходу до налагодження, виправлення та вдосконалення мовної культури військовиків можливо досягнути позитивних зрушень і якісного результату у цьому надскладному процесі.

Висновок. Тож, проведене нами дослідження дозволяє трактувати застосування прийомів, форм та методів підвищення та розвитку мовної культури військовослужбовців як: 1. Нагальну вимогу часу, що є необхідною у справі підготовки сучасного воїна, без використання якої діяльність офіцера та військового педагога в сучасних умовах поглиблення процесів гуманізації особистості виглядатиме доволі збідненою. 2. Розвиток культури мовлення військовослужбовця, при вдалих педагогічних підходах, неодмінно викличе у них підсилення жвавого інтересу до якісного опанування найскладнішими культуро-творчими процесами у формуванні гармонійно розвинутої сучасної особистості. 3. Розвинута культура мови військовослужбовців є невід'ємною умовою розширення педагогічно-навчального та виховного арсеналу офіцера та військового педагога. 4. Застосування у військовій дидактиці новітніх підходів у розвитку вербально-комунікативних функцій військовослужбовця, особливо, при умові поєднання їх із тематичним програмним забезпеченням, може стати джерелом необмежених можливостей, використовуючи які, офіцер та військовий педагог отримають можливість перетворити свої навчально-виховні дії на зразок ефективної методики викладання військових дисциплін. 5. Дидактична апробація усіх наведених у дослідженні прикладів щодо розвитку та вдосконалення культури мови військовослужбовця здобула чимало позитивних результатів у нашій педагогічній роботі і несе у собі ще більші можливості та перспективи для подальшого їх вивчення, удосконалення, розвитку та застосування у навчально-виховній роботі офіцера та військового педагога.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Береза Р.П. Театралізація народних свят як засіб розвитку мовленнєвої культури особистості / Зб. Наук. праць Науково-дослідного інституту українознавства. – К. : Поліграфічний центр «Фоліант», 2006. – Т. 10. – 428 с. С. 82-89.
2. Береза Т.А. Гарна мова – одним словом: словник вишуканої української мови / Т. Береза. – Львів: Априорі, 2015. – 420 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ; Ірпінь: Перун, 2005. – VIII, 1728 с.
4. Військова риторика: практикум / О.М. Шелюх, О.Я. Андріянова, З.С. Василько «та ін.» – Львів: НАСВ, 2019. – 368 с.
5. Гавел В. Промови та есеї. – Комора, 2016. – 144 с.
6. Голубчик Н., Кучерук О., Горошкіна О. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика. К.: КНТ, 2018. – 258 с.
7. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
8. Ден Роум Говори та показуй. Мистецтво створення надзвичайних презентацій., Vivat. 2017. – 273 с.
9. Джеймс Борг Мистецтво говорити. Таємниці ефективного спілкування. ФБ722058У.: 2019. – 304 с.
10. Кацавець Р.С. Ораторське мистецтво. – Алерта, : 2018. – 216 с.
11. Коваленков С. Сучасна риторика. : Мандрівець, 2007. – 184 с.
12. Ковальов Б. Мистецтво слова. : – Центр навчальної літератури, – 2020. – 114 с.
13. Кушнір Р. Великий оратор. Або як говорити так, щоб Вам аплодували стоячи. – Коло, 2013. – 256 с.
14. Ницета В. Риторика. – К.: Центр навчальної літератури, 2021. 220 с.
15. Овчиннікова А. Риторика як суспільно-культурне явище. – Ascania Books. 2021. – 176 с.
16. Олійник О.Б. Основи ораторської майстерності: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2010. – 314 с.
17. Панасюк К.В. Основи військового красномовства: Навчальний посібник. – Львів: Академія сухопутних військ 2010. – 210 с.
18. Пантелюк М.І., Маруніч І.І., Гайдаєнко І.В. Ділове спілкування та культура мовлення. – ЦУЛ, 2020. – 224 с.
19. Сагач Г.М. Риторика: Навч. посібник для студентів серед. і вищ. навч. закладів. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре». 2000. – 367 с.
20. Томан І. Мистецтво говорити: Пер. з чес. – 2-е вид. – К.: Політвидав України, 1989. – 293 с., іл.
21. Флемінг К. Говорити легко і невимушено. Як стати приємним співрозмовником. – К.: КСД,, 2020. – 240 с.